

Irmari Rantamala

Harhama

kolmas
osa

kustantamo
HELMIVYÖ

TR-20

Harhama III

Irmari Rantamala

Harhama III

Kustantamo Helmivyö

Turku 2020

“Syntikin on ase Jumalan kädessä.”

Irmari Rantamala: Harhama, kolmas osa

Alun perin julkaissut Kustannus-Osakeyhtiö Kansa, 1909.

ISBN 978-952-7211-71-7

Painopaikka: BoD, Norderstedt, Saksa

Elämän uuden aatto-illan unelma

Elämä on petollinen unelma...

On puolipäivä.

Kesä on juuri päässyt kärkeensä, kukka täyteen väriinsä, metsä lehteensä. Valo on korkeimmillaan, aurinko hehkuu, kuin ahjosta otettu...

Huoleton käki kukkuu Harhamalan onnenkuusen punaisessa latvassa. Paimenhuilu säestää sen kukuntaa. Luonto helisee, valo värisee. Käen kukunta ja paimenen huilun soitto kilpailevat keskenänsä kauneudesta:

— “Tui-tui!”

— “Kuk-kuu!”

— “Tui-tui!... Tui-tui!”

— “Kuk-kuu!... Kuk-kuu!”

— “Tui-tui!... Tui-tui!... Tui-tui!”

— “Kuk-kuu!... Kuk-kuu!... Kuk-kuu!”

Oli kukkien kosinta-aika, ilojuhla, jolloin Pohjola koreilee kesäisenä kukkana. Yöt ovat päivinä, ilma on hopean-heleä ja metsät helskyvät lintujen laulusta. Tyttö kulkee tunteissansa, mies vaalii mielitekojansa.

Peruna kukki Harhamalan akkunan alla, keltakukat nuokkuivat kainoina sen nurmella; mättäänkolossa, ojan reunassa, hautoi pikku sirkun emo ja leppäpensaan varvulla viserteli sen ikävöivä puoliso emonsa ajan kuluksi. Oli tulossa lemмен soitin-aika. Luonto laitteli ansoja ikuisen rakkauden poluille. Metsä viritti lintunsa laulamaan, nurmi nosti kukkansa tuoksumaan, kukka levitti värinensä nähtäväksi, ja onnenkuusen latvasta pudotteli käki kukkujansa luonnon yleis-

sen soinnun sekaan.

Koko kevään oli kestänyt lemmen paulojen punonta. Niiden ansojen punomista oli koko elämä ollut: Neito oli niiksi koonnut poskeensa punaa, poveensa lämpöä ja silmäänsä armasta suloa, kainoutta mieleen ja hyvettä sieluunsa. Kukka oli luonut teränsä värilliseksi, perhonen koristanut siipensä kirjaviksi, pihlaja oli pukeutunut valkeaan kukkaspukuun ja koivu viheriäihinsä ja sorsa koreili värisulissa. Kaikki valmistuivat odottamaan elämää ja elämän lyhyttä lemmen tarua.

Nyt olivat jo paulat valmiiksi punotut. Pitkä oli ollut työ. Puhtaat tulivat myös ansat. Nyt odottivat kaikki vaan sitä hetkeä, jolloin luonto avaisi lemmentantimien salatut kätköt, soittaisi kutsukellot. Kaikki värisi odotuksesta. Valo oli korkeimmillaan, päivä pisimmillään, kukka kauneimmillaan ja neito lemmestä lämminnä. Kaikkialla hehkui lempi, sykki sydän, loisti lemmen puhdas paula...

Vihdoin kukahti odotettu käki ja huilunsoitto kutsui kaikki lemmen paulaan, lemmentantimien jaolle, luonnon puhtaan rakkauden alttarin eteen...

Koko luonto ratkesi silloin ilosta ja värisi, kuin morsian armaansa huulien ensi kosketuksesta. Päivä hehkui avaruuden kuperalalla laidalla, kuin neidon lämmintä rinta. Nurmi kukki, puro nauroi vallatonna ja koko luonnon povella paistoi suuri ilosanoma: "Nyt on Pohjolan pisin päivä. Nyt on valon voitonjuhla, juhlien juhlan aatto. Nyt on lemmentantopäivä." Paimenhuilu soitti taas Pohjolan kesän ihanuutta ja vallaton käki kukkua helskytteli kuusen latvassa viime kutsua luonnon suuteloille, kukkui sitä ja Harhamalan onnea:

— "Kuk-kuu!... Kuk-kuu!... Kuk-kuu!"

— "Tui-tui!... Tui-tui!... Tu-ii-ii!" — säesti paimen huilullansa.

Käen kukunnat putoelivat korkean kuusen latvasta autereiseen ilmaan, kuin hopeapalat pehmeälle paadelle. Metsä ja mäet ja vetten rannat helisivät niiden kaikua, kuin hopeakannel. Koko lemment ja runouden maailma heräsi ja hempi nousi neidon kypsään poveen, hellyys miehen mieleen, lämpö luontoon, helle päivän valoon. Linnut visersivät hautoville naaraillensa ihanimmat laulunsa, ja kukat avasivat arastellen teriöittensä armaimmat kätköt sulhojensa suuteloille... riutuivat ja herposivat ja ottivat vastaan sukunsa lemment-antimet... raukenivat niistä, äitiytyivät, painoivat päänsä ujoina alas, kiittivät saadusta lemmestä ja uinahtivat sen ihanaan muistoon...

Harhamalan pellon keltakukat olivat eläneet elämänsä onnen hetken ohi ja

kallistivat nyt päänsä nurmen viheriälle ruohopovelle...

Lemmen tarina oli lopussa. Luonto oli antanut jaloimpansa, väsähtänyt, lähtenyt levolle. Kukka ja pihlaja alkoivat riisua lemmenpaulojansa, joita niin kauan olivat punoneet: Ne alkoivat karistella kukkasiansa, varistella värejänsä. Neito ei huolinut enää suortuviensa soreudesta, ei silmänsä sulosta, mielensä ujoudesta, eikä poskensa punasta, kun oli kerran sulhonsa saanut.

Lyhyt ja suuri on lemmen tarina, jalo ja puhdas, kun se on oikea...

Mutta yhä viheriöi Harhamalan onnenkuusi. Se on taas punainen kävyistä. Joka oksanpäässä vihertää uusi, pehmeä havu, ja sisemmällä ovat oravat piilosilla. Onni kypsyä kävyissä, oksanpäässä, vihertävässä havussa uusi elämä ja pihkan puhdas tuoksu huokuu kotilieden puhtautta...

Sitkeät olivat vielä Harhamalan onnenkuusen syyt, syvillä sen juuret ja sen lustoon ei pystynyt tikan nokka. Ylpeänä seisoi se, kuin metsän aateli, vaimon uskollisuuden ja miehen miehuuden ja kodin puhtauden esikuvana...

Mutta kuusen pimeissä piiloissa torkkui yölepakko, odotellen oman aikansa tuloa...

Ulkona, pyöreässä pihlajamajassa, istui Harhama. Hän oli juuri lopettanut perunanmullittamisen ja lähettänyt erään kirjoituksensa postiin. Valkealle pöydälle oli siroteltu muutamia pihlajan pikku lehtiä. Rouva Esempio toi kahvipannun, lämpimät leivokset ja valkean liinanpalan.

Pikku sirkku visertää ilosta, luonto hehkuu äskeisen onnensa muistoa ja rouva Esempio on taas entinen Riuttalan Helga-neiti. Suortuva on valahtanut otalle, valkea esiliina avautunut kantimesta...

— “Tir-lir-tvii-ir!” — viserteli kivitasku varvulla, varpu heilahti ja pudotti pari pihlajankukkaa rouva Esempion tukkaan. Hän oli nyt sievä. Kukka puki häntä, kuin helmi. Luonto oli rauhaa täynnä... metsä vihantaa... nurmi kukkia ja mieli tyyntä. Palavien tervahautojen miellyttävä tuoksu hyväili kesän lämmöstä herkäksi käynnyttä ihoa... Tuulenhenki puhalteli. Se toi sanan toisista kylistä.

Siellä vieras vaimo liekutti lasta... Oksa heilahti, lintu laulahti. Väre toi viestin tuudun luota, kertoi vaimon kehtolaulun, Vieras vaimo lauloi Harhamalan pienelle Ritvalle:

“Tuuti, tuuti! Tuuti, aa!
Tuuti pientä lasta!
Eipä kalma häntä
saa viedä maailmasta.
Tuuti, tuu, itkusuu!
Tuuti, tuuti, tuuti, aa!
Tuuti pikkuruista.
Viihdy! Et sä aina saa
äidin rintaa muistaa!
Tuuti, aa! Tuuti, aa,
Harhamalan Ritvaa!”

Laulu loppui, kehto seisahtui ja lauluihin nukkui lapsi. Harhama puristi rouva Esempion kättä ja lausui:

— “Helga! Kiitos kärsimyksistäsi, uskollisuudestasi ja rakkaudestasi! Kiitos tytöstä, lapsesta, elämän sisällöstä ja tarkotuksesta. Ne olet sinä antanut. Minä palkitsen ne kerta elämäni työllä. Sinä olet tehnyt osasi... enemmänkin. Nyt on minun vuoroni...”

— “Kiitos itsellesi rakkaudestasi ja siitä jonka annoit!... Minä maksan sen uskollisuudellani”, — keskeytti rouva Esempio.

Kanervankukka helähti, sirkka visersi. Rouva Esempio jatkoi:

— “Onni kypsyi meissä ihmisissä itsessämme, kuten nyt huomaat, kuin kävyt kuusessa, ilman yhteiskuntaa ja kirkkoa. Uskotko jo minua?”

Hän istahti, muisti pikku-Ritvaa, jota vieras vaimo hoiteli, pikku Armiiran perinnön tähden... Pihlajankukka kaunisti mustaa tukkaa... Hän muisteli elämänsä kevättä, jolloin Riuttalan ranta oli kukkinut valkeana ja nuori mies lauleli järvenselällä Riuttalan rannan onnenkukalle... Hän muisteli häitä, joita hän oli odotellut, ja koko elämänsä... Hän muisteli niitä kepeänä, kosketti niitä, kuin perhosen siivellä kukkaa, solmi tukasta solahtaneen suortuvan takaisin tukkaansa ja lausui:

— “Tänään on kuin elämän aatto-ilta...”

Ja Harhamasta tuntui, kuin kaikki elämän viulut soisivat ja kutsuisivat suureen työhön. Hän oli viime päivät aivan elänyt unelmissansa: Hän oli odottanut nyt teoksensa alkamista aivan vaistomaisesti, kuin äiti, jolle kohtu ilmottaa, että synnytys-aika on ovella...

Hän oli kävellyt jo ikäänkuin sepele päässä, kuten äiti, joka ajan lähetessä jo nauttii äidin ilosta, on silittelevinänsä lapsensa kiharoida... näkee sen tulevaisuuden kirkkaana... iloitsee sen onnesta ja odottaa vaan hetkeänsä...

Ritvan syntymä ja niukat tulot olivat kaikkien entisten kiihottimien lisäksi puhaltaneet häneen vielä lisävoiman: Teos oli tuova kultaa... Hän näki jo kultapurojen juoksevan... hohtavan... välkkyvän... kimaltelevan... Yöt hän jo näki unia sepeleestä... valkeista linnuista... maineesta... kullasta... hän tunsi vihansa saavan lauhduketta... rouva Esempio oli häntä jumaloiva... Korpela ylistävä... Suomi ihaileva... maailma ihmettelevä... Hänestäkin tuntui, että oli elämän aatto-ilta...

Hän puristi rouva Esemption kättä. Harhamalan onnenkuusen oksat nuokuivat hiljaa, kypsyvän käpypainon tuudittamina. Käki kukkui sen latvasta taas onnea... Sen havut viheriöivät uskollisuuden kuvina... Ja kaivon kannen alla loriisi ikuinen onnenvesisuoni...

Harhama tunsi, että hän oli polkenut elämänkäärmeen pään murskaksi. Kaikki elämän halut purskahtivat hänestä. Kaikki alkoi leimuta tulevaisuuden aamupunana ja pärskyä sen revontulina.

Tulevaisuus pukeusi silloin kauneihin väreihin, elämä hohti iltaruskoisena, sen tienvieret olivat kukkamaina. Koti kukki rauhallisena, kuin lauvantai-ilta, sen joka nurkassa hymyili mielentyyni... Sen akkunat olivat punaiset onnenkukista... Katolla liehui ylpeä lippu... Perunamaat olivat valkeat kukista... Yöt olivat hiljaiset ja päivä souteli päivisin talon päällitse kirkkaana valoveneenä pitkin heleäväristä taivaanlakea.

Ja kaiken sen henkenä oli hänestä vaimo, kodin suoja ja sen elämänrihmojen kehrääjä. Sillä hänestä juoksevat teoksen runojen langat... Hän se viihdytteli rauhaa kodin nurkissa... kasteli sen onnenkukkia... huolehti pirtin puhtaades-

ta... mielen rauhasta... kylvyistä... havuista ja puhtaista vaatteista...

Hän itse kuvitteli aina kulkevasa maineen- ja kunniankukkulaa kohti, kodin tulet aina edessä... sen rauha leposatamana... sen maine johtovalona... sen onni työhön käskijänä... Ritva otsalta rypyn silittäjänä...

Sumua sattuu ehkä tielle, mutta hän puhalttaa sumut hajalle... Elämän pilvet hän puhalttaa taas punertaviksi, taivaanrannan ruskoiseksi... Nälkäsuon punaiseksi karpalo-ulapaksi.

Halla nousee ja panee viljan... Mutta ei pane halla Nälkäsuon karpalo-ulappaa... ei kukkaa Harhamalan akkunalla, eikä käpyjä sen onnenkuusessa... Kotiliesi on aina puhdas... Yksilöllinen siveellisyys on viety voittoon... herjaajat saatettu häpeään... Elämän suurin kysymys on siten loistavasti ratkaistu... Vaimo on ollut siinä tehtävässä apuna... Se on ollut enemmänkin: Vaimo on antanut yksilöllisen siveellisuuden suuren aatteen... rohkaissut siihen... tukenut sitä voittoon viedessä... ollut itse esikuvana ja teoksen runorihmojen keränpohjallisenä ja kaikkena... Ja hän laulaa vainionsa ylistykseksi sen laulun, joka vie Harhamalan maineen yli esteiden, kertoo siitä kaikille kansoille ja sukupolville... Korpikosken korvakkeelle kohoo Harhamalan kuulu runolinna... Lippu liehuu sen tornissa ja runokannel on asetettu alttarillensa kotilieden vierelle...

Niin maksaa hän vaimon rakkauden, ostaa kodin onnen... Elämä muuttuu joulujuhlaksi... Kotona palavat ikuiset joulukynttilät... Niiden valossa sujuu työ, kuin kangas... Lapsi lepertelee laattialla... kasvaa... varttuu... siunaa isäänsä... suutelee äitiänsä... Vuoden-ajat vaihtelevat, talvi on ulkona, mutta kotona on lämmintä... Jo saapuvat syyshallat... Maailmalla on kylmää... sadetta... tuulta, mutta aina tuikkivat Harhamalassa joulukynttilät ja sen kartanolla soivat iloiset elämänkulkuset...

Päivät poistuvat unina... Jo kukkii Harhamalan kuulu Ritva-neiti isänsä ilona, äitinsä ylpeytenä... seudun kukkana... kaikkien kadehtimana... Hän muuttaa Harhamalan kanervikot kukkaisiksi... mäet marjoista punaisiksi... päivät kauneiksi uniksi... Hän itse tekee yhä työtä monen edestä... Työ sujuu, teos valmistuu... Sen lehdet muuttuvat valkoisiksi linnuiksi, jotka kulettavat kauvas kertomusta Harhamalan talosta...

Jo on kuulu Harhamala... Se on kuulu vaimon puhtaudesta, miehen työstä ja kodin kukasta, tyttärestä... Valkeat linnut ovat palanneet kunnian- ja onnenseppeleet nokassa... Ilma on niistä valkeana... Käet kukkuvat kilpaa Harhamalan

kuusikossa talon ylistystä... Korpikoskesta laskevat veneet runolinnan rantaan tuoden täydet lastit rikkautta, ja aurinko soutelee taivaalla valoveneenä, kaartaen kuulua taloa.

Sitten joutuu ruskoinen elämän ilta... sen päivä painaikse jo levolle lämpimän yön povelle. Vaimo saattaa tyttären keralla miehensä Tuonen mustalle virralle... Siellä odottaa valkea vene, seppele mastonpäässä... Vene lähtee rannasta... Vaimo siunaa lähtevää elämänsä matkatoveria... Se itkee kosteiksi Harhamalan pellon keltakukat, odotellen terveisiä Tuonelasta... Aika soluu, suoltuen valkeina rihmoina... Mies palaa Tuonelasta noutamaan yksin jäänyttä vaimoansa, entisen kotinsa hyvää henkeä... Yhdessä laskevat he veneessä Tuonen mustaa virtaa... Virta synkkenee, yö pimenee... Vaan jo aukeaa odotettu ulappa ja vene lähenee Riuttalan rantaa, joka on valkeana onnenkukista... lemменkukista... uskollisuuden kukista... Riuttalan Helgan hääkukista... Sinne laskevat he veneensä ja siellä odottavat he tyttärensä tuloa... Jo on vene perillä. Hän katkaisee ulapasta onnenkukan ja ojentaa sen vaimollensa palkkioksi rakkaudesta, uskollisuudesta ja onnesta. Hän on tuonut Riuttalan Helgan kotirantaansa...

Mutta siihen eivät he pysähdy... He laskevat veneensä maineen ja kuolematomuuden häikäiseville purppuraselille... He laskevat veneensä vieläkin etemmä: He purjehtivat jumaluuden kirkkaille vesille ensimmäisinä ihmisinä, jotka ovat uskaltaneet sinne purtensa laskea...

Niin ovat he ratkaisseet elämän ja kuoleman kysymyksen... Niin ovat he pelastuneet kuoleman terävästä luukynnestä... Niin on voitettu kaikenhäviö...

Mutta Harhamalan maine jää ainaiseksi jällelle... Sen onnenkuusi on täynnä seppeleitä... Sen kuusikko on valkea valkolinnuista, teoksen lehtien linnuista...

Ja niiden unelmien aallokosta roiskahti hänessä lopullinen päätös tarttua kynään... Jo oli lakannut kyselykin: Mikä on totuus?... Ei hän enää kysynyt: "Isäkö vai äiti?..." Hän ei enää kysynyt mitään... Hän oli kuin äidinkohtu, joka ei aikansa tullessa kysy: "Synnyttääkö, vai eikö?..." Kaikki himot käskivät häntä... Kaikki unelmat vetivät häntä... Öiset unet houkuttelivat häntä... Kulua huikaisi silmiä... Ylistyslaulut huumasivat korvia... Maineenseppeleet kiehtoivat, kuin ihanimmat hameenhelmat... Kuolematomuus houkutteli, tarjoutuen kuin ihanin omena... Kunnia kutsui, kutsui kirkkaat kihlat kädessä...

Ja kun auringon valovene souteli kaarensa korkeimmalla kohdalla ja koko luonto huusi valon voittoa ja otti onnensiemaustansa, purskahti Harhamasta

koko elämän-ijän kokoutunut runoaaarre... Se roiskahti, kuin revontulet Pohjolan jäiselle taivaalle.

Hän tarttui kynään ja alkoi...

Vihdoinkin! Lopultakin! Vihdoinkin riuhtaisi ihmishenki itsensä irti epäilyn pauloista... Munkkien siunaamalla kynällä piirsi Harhama paperille suuren, rohkean teoksensa ensimmäiset sanat:

— “Minä tahdon tulla toimeen ilman Jumalaa...”

Munkin siunaamalla kynällä antoi hän ensi iskun Jumalalle, Se oli hurjistuneen, piinautuneen hengen sokea hyökkäys tuntematonta vastaan.

Työ alkoi. Harhama suurenteli Pohjolan suuren luonnon jumaluuden väri-loisteiseksi taustaksi. Hän levitti siksi avaruuden, sirotteli äärettömyyden kirkkaasti loistavilla maailmankauden alkumaailmoilla, jotka paloivat vielä tulisina. Hän ripusteli sen reunoille kirkkaita revontulia, helmitteli sen auringoilla ja soinnutti kaikki käen kukuntaan, lintujen laulun ja paimenen huilun ihaniin ääniin. Hän upotti kaikki väreihin, sirotteli loistavilla maisemilla ja tunnelmilla ja vyötelti värivirroilla...

Jo olivat taustan värit valmiit. Se oli väriiloistoinen syntymäliina, jonka hän levitti sen suuren jumalasikiön vuoteeksi, jota hän nyt rupesi vetämään luonnon emättimestä. Kaikki vuoti, kuin puhenneesta paisumasta. Noin seitsemäntoista vuotinen puristuma oli pakahtunut ja purki nyt runovirtojansa ryöppyävinä kuvina. Kaikki puhkesi valmiina, kuin kukan nupusta, valui kuin utaristansa irti-päässyt vuolas virta. Hän kirjoitti runomitalla ja runojaloissa ei tuntunut solmua... Niiden ajatus oli kirkasta kultalankaa...

Työ jatkui. Runot vuotivat, kuin helminauhat kultakehiltä... Suuret kuvat kumpusivat paperille, nousten, kuin saaristot merestä, tai avautuen, kuin vuorenhuipulta ihanat maat, joissa paratiisit muodostavat satumaisemia ja auringoilla koristellut taivaan kuvat riippuvat vesien syvyydessä kirkkaina kuperoina.

Työ sujui: Runovirrat hyrskivät koskina... Ne kuvailivat jumaluuden yötä... Ne kuvailivat sitä pimeyttä, jolloin jumaluus nukkui itsetiedottomana sikiönä emättimessään: äärettömyydessä... Se emätin oli pimeä, kuin naisen kohtu... Jääkylmä sumu seisoj liikkumattomana... Pimeys hohotti hirtävänä, kuin kuo-

leman synkkä kita... Äänettömyys rutisti... Elottomuus puristi, kuin ikipakkasen jääkoura... Ei ollut olemassa mitään muuta, kuin kuolon pimeä hirmukylmyys... Ei ollut olemassa muuta, kuin äärimäinen elottomuus... äärimäinen olemattomuus... aineettomuus... tyhjyys... hirmupakkanen ja pimeä: Jumaluuden itiö ja sen emättimen alkumuoto.

Jo oli valmis jumaluuden kylmä, ääretön emätin. Mittaamattomia ijankaikkisuuden jaksoja kulki siinä jumaluus itsetiedottomana, kehittyi ja valmistui sen suurena sikiönä... Itse kehitti se itseänsä... Itse valmisti se emättimensä: äärettömyyden...

Jumaluuden itiö täytti jo äärettömyyden... Se kehittyi: olemattomasta syntyi oleva, tyhjistä aine. Jumaluuden sikiö kehkeytyi ja kehitti emätintänsä, kuin sikiö kohtuansa.

Lukemattomat miljaardit ijankaikkisuuden ajanjaksot kuluivat. Jumaluus kehittyi: Aine tiivistyi sumuksi... Se lepäsi sumuna mittaamattomat ijankaikkisuudet... Sen hirmukylmä syntymä-emätin, äärettömyys, oli kuoleman-pimeä... Se oli kamalan-mykkä... Se oli äärimäisen-eloton, liikkumaton, värähtämätön... Se oli ikivuorta värähtämättömämpi ja elottomampi...

Ijankaikkisuus pysyi, kuin kivivuori... Ei ollut vielä aikaa, koska ei ollut ajan mittaajaa liikuntaa. Jumaluuden emätin oli vielä ajaton, kuin ikivuori...

Teoksen runovirta hyrski pauhuna. Jumaluuden kehitys jatkui. Sen emätin kehkeytyi sikiönsä kehittämänä. Ajattomuudesta syntyi aika... Eloton aine värähti... Sumu liikahti... Synkkä pimeys vavahti... äänettömyys huoahhti... Se oli jumaluuden ensimmäinen elonmerkki, sen havahtuminen ijankaikkisesta levosta ijankaikkiseen liikuntoonsa. Se oli sen itsetietoisuuteensa kehittymisen ensimmäinen elollinen ilmiö...

Ijankaikkisuuden jaksot suoltuivat lukemattomin miljaardiluvuin... Jumaluus kehkeytyy... Sen kuollut syntymäemätin herää elolliseen elontoimintaan... Se herää siihen suuren sikiönsä elonkipinästä ja sen kehittyvästä voimasta... Se ravitsee kannettavaansa, kuin äidinkohtu lasta ja itse kehkeytyy ravittavansa elämänkehityksen antamasta ravinnosta ja voimasta... Jumaluus, ollen ainoa oleva, luo itse itsensä.

Jumaluus kehittyy edelleen, avaruus-emätin elää... Jäiset sumut kierivät... Mutta ei ole vielä ääntä... Kaikki on äänetöntä kuin ikivuori... Kaikki on taju-tonta... Mutta jo alkaa ääni kehittyä äänettömyydestä... Se kehittyy jumaluu-desta jumaluuden kehityksen kehkeyttämänä... Se kehittyy äänettömyydestä, kuin aine tyhjästä, oleva olemattomasta... Sitä kehittää elottomien sumujen kierin-tä... Se kierintä jatkuu mittaamattomia ijankaikkisuuden jaksoja... Äänettömyys pakahtuu itseensä, kuin ajettuma sisältönsä... Se valmistautuu puhkeamaan omana pakahtumanansa... Se pingottuu... kiihtyy... yltyy... halkeaa viimein kivusta... pakahtuu tuskasta ja puhkeaa hirvittäväksi maailmanpauhuksi... Ju-maluus on kehkeytynyt äänettömyydestä ääneksi, oman itsensä kautta.

Teos jatkui: Jumaluus kehittää itseänsä itsetiedottomana järjellisytenä, kuin sikiö emättimessä... Jäinen hirmukylmyys on ajautunut pakahtumaksi, kehitty-nyt huippuunsa ja valmistautuu puhkeamaan vastakohdaksensa... Jumaluuden emätin on kehkeytynyt kylmänpakahtumaksi... Se on jo tuskaansa haleta...

Kehitys jatkuu: Kylmänpakahtuma, sumuna kierivä äärettömyys: Jumaluus puhkaisee itsensä... Ikikylmyydestä kehkeytyy se ikikuumuudeksi... Se halkai-see pakahtumansa, purkaa tuskansa tulikuumuudeksi...

Lämpö on syntynyt kylmyydestä... Jumaluus alkaa kehittää itseänsä kuumuu-den pakahtumaksi...

Avaruus on tulena... äärettömyys pauhuna ja hehkuvat sumupaljoudet syök-syvät hirmukierinnässä ympäriinsä... Jumaluuden kohtu, maailmoiden emätin, rannaton avaruus: Jumaluus itse kiemurtelee synnytyskivuissa... Sen tuskanhuuto on maailmanpauhua... Sen tuskat pursuavat maailmantulena... Se pakenee vai-vojansa, kiertäen oman itsensä ympäri... omassa itsesssänsä... oman itsensä pi-telemänä, puristamana, polttamana.

Teos jatkui: Iankaikkisuus vuoti virtana. Jumaluus kehkeytyy kohdussansa, äärettömässä ikitulussa... Se luo itse itseänsä emättimensä aineesta, jonka se on itsestänsä luonut... Syntymäkivet yltyvät... Näiden kourissa raivostuu tulinen avaruus yhä hurjempaan kierintäänsä... Maailmantuli kiihtyy siitä kierinnästä... Se hehkuu hirmutulena, jolla ei ole äärtä, ei rantaa, ei keskikohtaa... Tuskan-huuto kovenee kauhunhuudoksi: Maailman syntymäpauhu pakahtuu jo omaan itseensä... Kivet yhä kiihtyvät... Jumaluuden elonmerkit tuntuvat emättimessä, ennustaen sen tietoisuuden syntymähetken tuloa... Äärettömyys pakahtuu taas tuskiinsa... avaruuden hirmuhuuto omaan pauhuunsa... maailmantuli omaan

kuumuuteensa... Jumaluuden kohtu ajettuu tuliseksi maailmanpakahtumaksi... Kaikki kiihtyy... Kaikki yltyy... Kaikki raivostuu... Kaikki riehuu ja vääntele suurissa syntymäkivuissa... Jo joutuu uusi suuri hetki... Jumaluuden kehkeytmisen monimiljaardikausin silmänräpäys: uusi käännekohta... Maailman ajettuma on jo valmis uudeksi pakahtumaksi... Kaikki pakahtuu oman itsensä tuskiiin ja tuleen ja pauhuun... Kaikki kutistuu omaan itseensä... äärettömyys repeää omaan rajattomuuteensa... avaruus vetäytyy äärettömän itsensä tulipaisumaan...

Kuuluu hirveä pauhu: Ajettuma on puhennut... Tuliavaruus repeää... Jumaluuden kohtu purkaa sisälmyksiänsä omaan itseensä. Hehkuvat maailmansumut syöksyvät tulikerinä, äärettömyyteen paeten, yhteisestä emättimestä, kuin hirmun tulipesästä... Eri ainesarjat sinkoavat kukin omiksi maailman tulisumuiksi, alkaen kehittää jumaluutta ja itse kehkeytyä sen kehityksestä... Tulipaljouksina alkavat ne kieriä avaruudessa, etsien siellä ratojansa... Avaruus vapisee... Se pakahtuu valoon... loistaa kirkkautena, kuin tuliset maailmasumut karkeloivat hehkuvin palloina sen sisässä... Pimeys on hävinnyt... Ikuinen valo on puhennut ikipimeyden pakahtumasta...

Jumaluus luo itseänsä uudella kehityskaudellansa. Maailmat alkavat jäähtyä: Aine eroutuu olemattomasta... Maailmoiden jäähtyessä eroaa valo pimeydestä... lämpö kylmästä... Jumaluus kehittäytyy korkeammaksi...

Teos jatkuu: Äärettömyys, jumaluuden emätin jatkaa suurta työtänsä jumaluutena itsenänsä... Kaikki on jo valon ja pimeyden taistelua, kylmyyden ja kuumuuden ottelua... häviön kautta elämään kulkemista... Lukemattomat maailmat sinkoilevat äärettömässä pimeydessä, loistaen kirkkaina tulitähkinä... Kaikki löytää oman ratansa... Ei mikään eksy omaltansa... Kaikki kiertää toistansa... kaikki antaa toisillensa tietä... kaikki murskaa toistansa.

Jumaluus on kehkeytnyt luonnonjärjen pakkotilasta vaistomaiseksi järjellisydeksi, kohdun varassa elävän sikiön tilasta siksi, joka lapsen vaistolla itse etsii oikeat tiensä...

Teos jatkuu, kulkien ijankaikkisuuteen jäänyttä jumaluuden syntymäuomaa. Jumaluus jatkaa syntymäänsä ja kehittää äitinsä kohtua: äärettömyyttä: Maailmasumut jäähtyvät, aine muuttuu kiinteäksi... Myöhemmät maailmat syntyvät vanhemmista, vanhemmat häviävät myöhempiin... Kaikki häviää omaan itseensä... kaikki syntyy oman itsensä häviöstä... Kaikki kiertää itseänsä... kaikki

kiertää toistansa... Toinen vetää toistansa, kaikki yhtä ja yksi kaikkea... Siksi ei mikään hajoa... ei mikään häviä... ei eksy.

Jumaluuden järjellisyys kehkeyttäytyy elottomassa luonnossa: emättimensä kivikovuudessa. Aineet erkanevat toisistaan: vesi maasta, rauta kullasta. Kaikki yhtyvät uudestaan: Jumaluus luo omaa tietoisuuttansa, kehittää järjellisyytensä ja kirkastaa omaa itseänsä, samalla kohtuansa kehittäen: luoden maailmoita...

Harhama hengähti ja luki luomuksensa. Hän itsekin hämmästyí sen ihanuutta. Sen runosäkeet olivat virheettömiä, helmikirkkaita, kuin luonnon kovien kourien hiomat helmet... Sen runojaloissa ei näkynyt ihmiskäden jälkeä, sillä ne olivat valmistuneet ihmishengen pakahtumassa, kuin helmi luonnon nisissä...

Seitsemäntoista vuotta oli hän suunnitellut sitä, luonut uudenaikaisen myytin. Sen monet piirteet olivat vuosi vuodelta puhdistuneet ja cheytyneet. Tänä viime vuotena oli hän sen puitteet taas hiljaisuudessa uudestaan muodostellut. Hän oli sen tarujen hengettäreksi ottanut rouva Esemption, kietonut hänet Esempio-ihmisenä tarujen hienoiimpiin väreihin ja luonut hänestä kaiken kauniin ja hyvän vertauskuvan. Maailmankurjuuden oli hän korottanut siksi, jossa kehittyvät jumaluuden korkeimmat ominaisuudet: hyve... itsensä uhraaminen... vähään tyytyminen... "ei omaansa etsiminen", ja jumaluuden suuri tunnus: omaan käsivarteensa luottaminen, koska jumaluudella ei voi olla kehen luottaa, kenen työllä elää... Kauvan oli hän tätä kertomuksen juonta ajatuksissaan kerinyt, purkanut ja taas kerinyt. Siksi vuotikin hänen sielustansa nyt kaikki, kuin rihma kerältä, selvänä, suurena ja voimakkaana.

Ja kun hän oli sen lukenut, vilahti hänen silmiinsä pohjalaisnoita, kädessä lippu, johon oli kirjoitettu vanha ennustus: "Sinä kirjoitat kirjan, jonka lehdet muuttuvat linnuiksi, lentävät ympäri maailman ja palaavat seppeleet nokassa..." Kunnian ja maineen liput liehuivat... kulta hohti ja kuolematomuus kohosi elämänsumuista verikirkkaana auringonpyöränä.

— "Katso työtäsi! Se todistaa, että ennustus toteutuu... Sinä voitat Sen, jota

*) Esempio = esimerkki

Harhama

Irmari Rantamalan esikoisteos *Harhama* (1909) on antiromaani ja lajityyppihybridi, johon sisältyy useita itsenäisiä teoksia. Samalla se kommentoi ja parodioi niin itseään ja vastaanottoaan kuin klassikoita ja aikalaiskirjallisuuttakin. *Harhamaan* tekijä otti vaikutteita Raamatusta, Kalevalasta, Dantelta, Miltonilta, Goethelta, Linnankoskelta, Kiveltä, Volter Kilveltä ja Johannes Linnankoskelta. Romaani oli monilla tavoin edellä aikaansa, vaikka samalla sen voi laskea kuuluvan vähälukuisen suomalaisen symbolismin edustajaksi.

Irmari Rantamala tunnetaan paremmin nimellä Maiju Lassila, mutta hänen oikea nimensä oli Algot Untola, alun perin Tietäväinen. Ristiriitaisen elämän elänyt Lassila työskenteli sisällissodan aikaan *Työmies*-lehden päätoimittajana, ja hänet ammuttiin epäselvissä olosuhteissa keväällä 1918.

Harhama on pitkään ollut eräänlainen suomalaisen kirjallisuuden kadonnut ja vaikeana pidetty klassikko, ja viimeksi se on julkaistu kaksiosaisena laitoksena vuonna 1975. Helmivyö tuo ajankohtaisena pysyneen teoksen nyt uudestaan lukijoiden saataville kolmiosaisena laitoksena, johon tekstit on ladottu uudestaan.

Sarjan kolmannessa osassa Rantamalan sankari Harhama muun muassa hylkää uskonnon lopullisesti ja ottaa osaa terroristiseen toimintaan. Kirjan muiden jaksojen tapaan Paholainen näyttölee merkittävää roolia teoksessa.

Teoksen ensimmäisessä osassa on Juri Nummelinin esipuhe.

ISBN 978-952-7211-71-7

KANSI TIMO RONKAINEN